

Mehuta ya Poledišano ya Dingwalo Terameng ya Kelelagobedi ka M.S Serudu

Igneciah Pocia Thete

African Languages
University of South Africa
Pretoria, South Africa

Matseno

Poledišano ke go boledišana magareng ga batho ba babedi goba go feta. Ka mabaka a mangwe go ka ba poledišano ya motho yo motee a bolela a nnoši ka mokgwa wo nke o bolela le motho yo mongwe, a bolela a bile a iphetola. Terama ke mohutasengwalo wa teatere wo badiragatši ba diragatšago sefaleng gomme babogedi ba e bogetše (Gray, 1994: 94). Terama ke yeo go yona go nago le bakgathatema gomme ba kgatha tema ka tšhomišo ya poledišano. Se se ra gore ntle le poledišano ga go na terama goba papadi, e le yeo batheeletši ba ikhweletšago molaetša wa papadi ka yona. Polelo ya terama e theilwe godimo ga ditiragalophelo tša nnete tša poledišano magareng ga batho. Le ge go le bjalo, ge go bogelwa terama, go swanetšwe go hlokomela diphapano magareng ga polelo ya nnete, ya bophelo le ya diterama, (Mark, 1993).

Ka go realo kgaolo ye, e mabapi le go lekola tšhomišo ya poledišano go fihliša molaetša go babogedi goba babadi; ke go hlaloša ka mo mongwadi M.S Serudu a kgonago go šomiša poledišano terameng ya Kelelagobedi (1983). Kgaolo ye, e tla thoma ka go ala tlhalošo ya poledišano, ya latela ka go tšweletša mehuta ya yona, mehola gammogo le mabaka a mangwe ao a amanago le poledišano go tšwa methopong ya go fapafapana go ya le ka fao e hlalošwago ka gona. Mongwadi o tlilo fa kgaolo ye maatlaloggedi ka go tsopola mehlala go tšwa terameng ye e kgethilwego go thekga mabaka ao a tlo tšweletšwago.

Ka boripana, go ka thwe kgaolo ye e tla tsinkela fela poledišano yeo e tšweletšwago ke terama go etšwe tlhoko go ka mokgwa woo Serudu (1983) a e šomišitšego ka gona sengwalweng sa gagwe. Le ge go le bjalo, go tloga go tsebja gore papadi ye nngwe le ye nngwe gore e be le maatlakgogedi ebile e kgahliše babadi goba babogedi, ke ge go rena poledišano magareng ga babapadi ka gare ga yona. Ka go realo papadi ye nngwe le ye nngwe ke papadi ka poledišano.

Poledišano ya Dingwalo

Go papadi ye nngwe le ye nngwe go na le thekniki yeo e šomišwago go phethagatša terama ebile ka polelo ye e itšego gomme yona e bitšwa 'Poledišano'. Poledišano ya dingwalo e hlalošwa bjalo ka setlabela seo se šomišwago terameng ka mokgwa wa babapadi goba baanegwa ba boledišana gammogo le gore thulaganyo goba sengwalwa ka moka se theilwe godimo ga yona ebile e tšweletšwa ke poledišanomahlong gare ga papadi, (Hugh, 1989: 122). Gape poledišano ya papadi e swana le poledišano bjalo ka ya batho ba ka mehla. Ka go realo, Serudu (1989) o fa kgopolo ye ya ka godimo maatlakgogedi, ka gore poledišano ke ge baanegwa ba babedi goba go feta ba boledišana gomme yona e atiša go tšea karolo ye ntši ya terama. Mtumane (2010: 69) o hlatsela kgopolo ye ya ka godimo ka gore poledišano ya dingwalo ke thekniki ye bohlokwa ya dingwalo, e ikgokagantše le dingwalwa tša diterama fao baanegwa ba ipolelelago ka ge ba tšea karolo go dipolelišano le baanegwa ba bangwe.

Go tšwetšapele kgopolo ye ya Serudu (1989), go ka thwe poledišano ke setlabela sa dingwalwa seo bangwadi ba thwalago baanegwa ba babedi goba go feta go kgokagana ka tšhomišo ya polelo. Go dingwalo, poledišano ke sebaka sa go boledišana goba polelo yeo e ngwadilwego ya dihlopha goba magareng ga baanegwa ba babedi go lebiša go selo se se itšego, (Austen, 1998). Ka fao, poledišano e na le maatla ka gare ga diterama go ya le ka mokgwa wo bangwadi ba kgethago go e šomiša. Gwa buša gwa tšwelela ditsebi tše dingwe go thwe ke Westhuizen et al. (2009: 11) bona ba hlaloša poledišano e le go boledišana ga batho ba babedi goba ba bantši moo ba boledišanago mabapi le

dilo tše e itšego. Le ge go le bjalo, baanegwa bao ka gare ga poledišano ya bona ba swanetše go abelana sebaka sa go ntšha dikgopolo tša bona, ba se ke ba no bolela ka nako e tee. Go fa mohlala:

[Ba bolelela fasana go laetša gore seo ba se bolelago ke thopa.]

LENKWE: (O lebeletše Thoka ka mahlong) Go reng Thokentsho, o bile o phethile?

THOKA: (O a goragora madulong) Ge ke sa iphore nkare ke phethile.

LENKWE: (Sefahlego se edile) Ke go tseba o le bjalo! Tlhahlaphekeng, ngwana mekgoši ya mosegare! O thip'e bogale ya Mankwe. Tlaa natšo ge, senatla sa boRamatsobane! Ntlhatswe ditsebe ka manose ge, Kone!

THOKA: (Ka go tlalelwa) O nthakile pele, mong wa ka. Direto tša gago di nthweša diala tše di sa ntshwanelego.

(Serudu, 1983: 1)

Mo mohlaleng wa ka godimo, Lenkwe o boledišana le morongwa wa gagwe, Thoka. Go tšwelela poledišano magareng ga babapadi ba babedi ebile e šomišwa ka mokgwa wo o kgotsofatšago ka ge badiragatši goba baanegwa ba kgona go fana sebaka sa go bolela goba go arabana. Ka fao go poledišano, ke mantšu ao a bolelwago e sego diaparogoba ditiro tša baanegwa sefaleng, (Brooks le Heilman, 1965). Go tlaleletša, Mothiba (2005: 40) o re:

Poledišano e swanetše gore e amane thwii le modiragatši yo a bolelago gomme ka go realo, e tla kgona go goroša molaetša/thuto ditsebeng tša babogedi.

Se se ra gore poledišano ga se ya swanelwa ke go ba yeo e sa lebanago le baanegwa bao ba bolelago. Ga se ya swanelwa ke go ba yeo e hlakahlakanego goba ye telele kudu gore e tle e

kgone go fihliša molaetša go batheeletši gomme e se ke ya ba noleša moko.

Taba ye e thekgwa ke Mothiba (2005: 42), gomme yena o re poledišano ye telele kudu e ka robotša babogedi goba babadi. Le ge e le gore poledišano ya mohuta wo e a robotša efela mo bophelong re phelago gona batho ge ba bolela ba na le go tsenatsenana ka ganong go kgaola polelo ye telele fao le mmoledišwa a ka ikhwetšago a bile a lebetše le gore go bolelwa ka eng. Ka go realo, molaetša o ka timelela tseleng. Se se bontšha gabotse gore ge poledišano magareng ga badiragatši e ka ba e telele, badiragatši ba ka ikhwetša ba gakanega gammogo le gore e ka palediša terama go goroša molaetša.

Mehuta ya Poledišano

Morago ga tlhalošo ya lereo le la poledišano go lemogwa gore go na le mehuta ya yona. Bjale, go tlo lebeletwa mehuta e mmalwa yeo e tšweletšwago ke poledišano gomme ya sekasekwa go tšwa papading ya Kelelagobedi (1983) go lemoga ka mo e šomišwago ka gona go fetiša molaetša, gomme yona e tla tšweletšwa ka mo go latelago:

Monolokhwi

Mohuta wo wa poledišano o hlaloša gore go bolela modiragatši yo motee fela. Mark (1993) o tšweletša ka mokgwa wo a šomišago monolokhwi ka gona dingwalweng tša gagwe efela o tlogelela babadi tlhalošo yeo e fapanago le ya ka godimo. Monolokhwi ke mohuta wa poledišano wo modiragatši a bolelago a nnoši sefaleng go ntše go na le baanegwa ba bangwe e kaba, ba theeditše goba e lebane bona, (Mark, 1993). Go monolokhwi ntlha ye bohlokwa ke gore, ke polelo ya terama mo go hwetšwago mmapadi yo motee fela a bolela a nnoši sefaleng mola mmapadi yo mongwe a theeditše. Ka mo go fapanago Byron (2014) o šišinya gore mmapadi yo a bolelago a nnoši o akanya gore mmapadi yo mongwe o eme pele ga gagwe. Gule (1996: 115) o tshepa gore monolokhwi ke ge mmapadi a bolela a nnoši ka ge thekniki ye e šomišwa go tšweletša maikutlogare a mmapadi terameng.

Go ya le ka mokgwa wo e hlalošwago ka gona, mohuta wo ga o tšwelele mo terameng ye ya Kelelagobedi (1983). Ke gore e ngwadilwe gomme mmadi o kgona go ikhweletša baanegwa ba gagwe ntle le gore ba tsebišwe go yena. Gantši mohuta wo wa poledišano o tšwelela gabotse go dipapadi tša tema ye tee e sego dipapadi tše ditelele tša ditema tše dintši. Gule (1996: 115) o hlatsela taba ye ge a re:

Monologue is extensively used by one-act playwrights. This device is used to create interest and also portray the emotions and feelings of the characters; it is mostly used to provide exposition.

Monolokhwi e dirišwa kudu ke bangwadi ba diterama tša tema e tee. Sedirišwa se se šomišwa go hlola kgahlego gape le go tšweletša maikwelo le maikutlo a baanegwa; e dirišetšwa kudu go nea kalotaba.

Monolokhwi gantši e šomišwa ke boraditerama diterameng tše nnyane tša tema ye tee go bea pepeneneng maikutlo le maikwelo a baanegwa gomme ba e šomiša kudu go fa kalotaba ya diterama tšeo, fao tshedimošo ka papadi, babapadi, lefelo la ditiragalo fao di tšweletšwago ntshe. Ka go realo, ke go tsebiša baanegwa ba bangwe sefaleng goba go bolela le yo mongwe yo a sa bonwego ke babogedi.

Polelothoko

Mohuta o mongwe o ithekgilego wa mokgwa wa poledišano ka gare ga terama ke polelothoko. Yona ke poledišano yeo moanegwa a bolelago kgole le baanegwa ba bangwe, le gore a ka bolela ka thoko goba sephiring go moanegwa o mongwe goba batheeletši/babogedi (Mark, 1993). Ka lehlakoreng le lengwe e ka hlalošwa ka gore ke polelo yeo e sego ya swanelwa ke go kwa ke yo mongwe, kudukudu ka ge e le polelo ya mmapadi yeo e kwago ke batheeletši goba babogedi e sego mmapadi yo mongwe, (Webster, 2001). Ka fao mohuta wo o a tšwelelela mo terameng ye e kgethilwego. Ke polelo yeo e tšweletšwago ke mmapadi a lebiša go babogedi ka maikemišetšo a gore

babapadi ba bangwe ga ba mo kwe nepo e le go fa babogedi goba batheeletši ditaba ka babapadi le maikemišetšo a bona. Terameng ye e tšwelela ka mokgwa wa mmapadi yo motee a bolela le mmapadi yo mongwe ka sephiring. Yona e tšweletšwa ke poledišano magareng ga Thoka le kgoši Lenkwe.

[Ba bolelela fasana go laetša gore seo ba se bolelago ke thopa.]

LENKWE: (O lebeletše Thoka ka mahlong) Go reng Thokentsho, o bile o phethile?

THOKA: (O a goragora madulong) Ge ke sa iphore nkare ke phethile.

LENKWE: (Sefahlego se edile) Ke go tseba o le bjalo! Tlhahlaphekeng, ngwana mekgoši ya mosegare! O thip'e bogale ya Mankwe. Tlaa natšo ge, senatla sa boRamatsobane! Ntlhatswe ditsebe ka manose ge, Kone!

THOKA: (Ka go tlalelwa) O nthakile pele, mong wa ka. Direto tša gago di nthweša diala tše di sa ntshwanelego.

(Serudu, 1983: 1)

Ge seširo se bulega, molaodiši o laetša ka mokgwa wo Thoka le Lenkwe ba bolelago ka gona go laetša gore seo se bolelwago ke sephiri. Ba ka lapeng la Lenkwe fao go nago le mosadi wa Lenkwe Hunadi ka ntlong efela bona ba dutše ka sephiring ba bolelela fasana ka ge ba nyaka gore taba ya bona e sa kwe ke yo mongwe wa boraro. Lenkwe o be a romile Thoka ga Kelelagobedi gomme ga se a letlega thomong ya gagwe. Thoka o tliša dipelo go moromi wa gagwe. Se se diregago fa ke polelothoko ka ge ba bolela ka thoko, kgole le badiragatši ba bangwe.

Polelonoši

Khumalo (2001: 36) o hlaloša polelonoši ka gore ke polelo fao mmapadi goba moanegwa, kudukudu moanegwathwadi wa terama, a naganago ka tsela yeo a feleletšago a bolela a nnoši.

Go tlaletša, Groenewald (1994: 44) o bolela gore polelonoši ke ge mmapadi a bolela le mmogedi e sego babapadi ka yena gomme poledišano ye e utolla semelo sa mmapadi yoo. Mothiba (2005: 46–47) o tlatša polelo ya Groenewald (1994) ka go tshwa a gore, polelonoši ka mantšu a mangwe ke yona e nago le maatlagogedi ao a dirago gore terama e tsefele babogedi goba babadi. Wallis (1998: 49) o ganetšana le kgopolo ye ya ka godimo ka go bea mabalankwe leo le rego go polelonoši, ge mmapadi a ka tšea lebaka le letelele a bolela a ka feleletša a tena goba a noleša moko babogedi ka ge maikemišetšo a terama e se go theeletšwa efela go diragatšwa.

Ke mohuta wa poledišano wo moanegwa goba mmapadi a šalago sefaleng a bolela a nnoši e ka ba go ntšha dikgopolo tša gagwe goba maikemišetšo a gagwe e lego sephiri, (Mark, 1993). Ka go realo mohuteng wo wa poledišano moanegwa o bolela a nnoši ka go inyakolla ebile a ile le mogopolo a sa lemoge gore o a kwewa, (Kgopa, 2009). Setu le Polelonoši ke ditlabela tše bohlokwa kudu tša go thuša poledišanong, (Brooks le Heilman, 1965). Mabakeng a mantši polelonoši terameng e tšea karolo ge eba moanegwathwadi a na le mathata ao a sa tsebego gore a tla rarollwa bjang. Go ka phethwa ka la gore poledišano ya mohuta wo, e hlolega ge moanegwa o mongwe a ipotša gore o nnoši eupša go na le yo a theeditšego ka mafuri ntle le temogo ya yoo a bolelago. Go na le mehuta ye mebedi ya poledišano ye e lemogilwego terameng ye e kgethilwego, e lego:

Polelonoši-tshenolo (prologue): Ge polelonoši e tšwelela ka mathomong a papadi, (Bruster le Weimann, 2004).

Serudu o kgona go šomiša mohuta wo wa polelonoši e lego polelonoši-tshenolo. Go fa mohlala go tšwa go terama ya gagwe:

KELELAGOBEDI: (O bolela a nnoši) E bago seo bana ba ba se kwelego ke eng? Mosadi yo yena o reng a sa rate go mpotša seo ba mmoditšego sona? Go reng nke maano a ka a tla folotša? Ge ngwana yo a šetše a tseba gore ke sepela bošego go ya dipitšong a ka se gaše taba ye baneng ba bangwe mme ba botša bommabo bjale ka ge a dirile? (Ka go itshola) Ai, go bonala modiro wo o tlo ntsentšha

The Uncommon becomes Common

mathatateng a magolo ka pela. Ke tla dira eng? Ke nnete sekhukhune se bonwa ke sebatladi (O a emelela o leba malaong).

(Serudu, 1983: 39)

Mo mohlaleng wa ka godimo, go lemogwa Kelelagobedi a bolela a nnoši a ntšha maikutlo a go itshola le go tšhoga ka ge a tšhaba gore maano a gagwe a go diša marena a mabedi a tla folotša. Wo ke mohlala wa polelonoši. Le ge go se na mmapadi yo monngwe yo a kwago gore Kelelagobedi o reng efela mmadi goba mmogedi yena o di kwa ka moka. Mo terameng ye ka moka go na le mafelo a mmalwa moo mongwadi a tšweleditšego mohuta wo wa polelo gona.

Mohlala o mongwe o tšweletšwa ke setsopolwa se se latelago:

KELELAGOBEDI: (O bolela a nnoši) E bago seo bana ba ba se kwelego ke eng? Mosadi yo yena o reng a sa rate go mpoša seo ba mmoditšego sona? Go reng nke maano a ka a tla folotša? Ge ngwana yo a šetše a tseba gore ke sepela bošego go ya dipitšong a ka se gaše taba ye baneng ba bangwe mme ba botša bommabo bjale ka ge a dirile? (Ka go itshola) Ai, go bonala modiro wo o tlo ntsentšha mathatateng a magolo ka pela. Ke tla dira eng? Ke nnete sekhukhune se bonwa ke sebatladi (O a emelela o leba malaong).

(Serudu, 1983: 39)

Fa Kelelagobedi o bolela a nnoši ebile o tseleng o lebile gae go tšwa dikopanong tšeo a lalago a eya go tšona, a phaphaila mašego go kwa seo banna ba motse wa gabo ba se akanyago mabapi le go phamola pušo ya kgoši Lenkwe. Mmapadi yo o nnoši mo a sepelago gona ebile ka ge šetše letšatši le šiile monyama, go a kgonega gore a ka no ba a sa kwe ke motho fao tseleng a ipobolago gona.

Polelonoši-phetho (Epilogue): Ge polelonoši e tšwelela mafelelong goba go ya mafelelong a papadi, (Walter, 1983: 60).

Mohuta wo wa polelonoši o tšweletšwa ke polelonoši ya Mmaphuti ye e latelago:

MMAPHUTI: (Lesetša o a tšwa, mme Mmaphuti o šala a bolela a nnoši a bile a bolelela godimo a sa ikwe) O ra Kelelagobedi! Ke mmoditše ge a thoma modiro wo gore o nyaka go goboša bana ba ka. Lehono šedi, o nyapogile. O tla mpona ge a fihla mo. Ge a sa o tlogele nna le bana ba ka re tla boela gagešo ke a itlhokela, ga ke tlo tšhelwa ke madi a kgofa ka baka la monna wa senganga le yo a sa nyakego go theeletša dikeletšo tša mosadi wa gagwe. Ke ikana ka mma mosadi yo moswana, ge Kelelagobedi a sa tlogele modironyana wo wa gagwe wa ditšhila, lenyalo la rena le ka upše la senyega. Popotela e tla e butšwa leretheng la mohwelere e nnoši. (O re a sa bolela, Lesetša o a tsena a swere teye, mme o a homola).

(Serudu, 1983: 82)

Mo mohlaleng wo wa ka godimo Serudu o kgonne go šomiša mohuta wo wa polelonoši gabotse terameng ya gagwe. Go bonala Mmaphuti mmago Lesetša e lego mosadi wa Kelelagobedi, a bolela a nnoši. Yena o kwala a tshwenyegile ebile a selekegile le go feta gomme seo se hlola polelonoši mo a bego a bolelela godimo a itebetše, a ntše a bolela a sa lemoge gore Lesetša o a mo kwa ka tšohle tšeo a bego a di bolela. Ke ka fao go thwego Serudu o kgonne go šomiša mohuta wo ka tsela ya makgonthe.

Mehola ya Poledišano

Go ya le ka fao lereo le la poledišano le ahlaahlilwego ka gona ka godimo go ka sengwa gore go na le mehola ya poledišano yeo e tšweletšwago ke ditsebi tša go fapafapana dingwalweng tša bona tša dingwalo. Bangwadi ba na le go šomiša mantšu a mangwe ao a tlišago dimakatšo, kganetšo le phetogo ka gare ga poledišano, ba tsenya mareo ao mabapi le go godiša dithulano ka gare ga thulaganyo (Austen, 1998). Poledišano e na le mehola ye e latelago:

The Uncommon becomes Common

- Go maatlafatša kgolo le ditiro tša baanegwa
- Go utolla dimelo tša baanegwa
- Go tšweletša tatelano ya ditiro
- Go tšweletša tlhalošo ya tikologo
- Go tšweletša maikutlo a moanegwa
- Go tšweletša molaetša wo o itšego
- Go tšweletša dithulano magareng ga baanegwa

Go maatlafatša ditiro tša baanegwa, Serudu o laodiša mohola wo, terameng ya gagwe ka go tšweletša Kelelagobedi a amogela modiro wa go ba ditsebe le mahlo a pušo ya kgoši Lenkwe ebile go bonagala a phetha go ya le ka mokgwa wo a tshepišitšego ka gona. Se se tla lemogwa go tšwa setsopolweng se sa ka fase:

[Thoka le Kelelagobedi ba a tšwa, Lenkwe o šala a nnoši]

LENKWE: Lehono gona ke hweditše monnanna. Ke tla ba bintšha tselewane. Ke tla ba topa ka o tee ka o tee ka ba lahlela mphatong wa banna. Ke re ke tla ba ntšha pori ge ba sa ntsebe. Badimo bešo ke leboga kudukudu ka ge le nthometše lenota le la moisa. E re ke feleletše thifelwana ye ke ye go ikhutša. (O a nwa mme o a tšwa).

(Serudu, 1983: 15).

Lenkwe o thabetše gore kgopelo ya gagwe go Kelelagobedi e a atlega. O rapa Kelelagobedi go ba maahlo le ditsebe tša pušo ya gagwe ka ge a belaela gore go na le batho bao ba ratago go mo tloša setulog sa gagwe sa bogoši. Kelelagobedi le yena ka go hloka mokokotlo o a o amogela modiro wo wa go ba mpheane, gore a tle a kgone go kwela Lenkwe ditaba tšeo go rerišwanago tšona ka mathoko ge a se gona. Gape go tšwelela maatlafatšo ya ditiro tša Kelelagobedi setsopolweng se se latelago:

KELELAGOBEDI: (O bolela a nnoši) E bago seo bana ba ba se kwelego ke eng? Mosadi yo yena o reng a sa rate go mpotša seo ba mmoditšego sona? Go reng nke maano a ka a tla folotša? Ge ngwana yo a šetše a tseba gore ke sepela bošego go ya dipitšong a ka se gaše taba ye baneng ba bangwe mme ba botša bommabo bjale ka ge a dirile?

(Ka go itshola) Ai, go bonala modiro wo o tlo ntsentsha mathatateng a magolo ka pela. Ke tla dira eng? Ke nnete sekhukhune se bonwa ke sebatladi (O a emelela o leba malaong).

(Serudu, 1983: 39)

Mo mohlaleng wa ka godimo raterama o maatlafatša ditiro tša Kelelagobedi ebile le polelo ya Kelelagobedi e hlaloša dilo tše dintši ka ga mohuta wa mmapadi goba semelo sa gagwe. O tloga a laetša boradia bja gagwe le go elela gabedi ga gagwe.

Athol (1969) o tšweletša mokgwa wo poledišano e holago ka gona dingwalweng. Kudukudu dingwalweng tša gagwe, go etša terama yeo e bitšwago Boesman and Lena. O laodiša poledišano bjalo ka thekniki yeo e thušago babogedi le babadi go lemoga dimelo tša babapadi goba baanegwa. Ka poledišano babadi le batheeletši ba kgona go utollelwa semelo se se itšego sa moanegwa. Go no swana le mohlala wa ka godimo go tšwa go Serudu (1983: 21) bjalo ka mmadi o ka lemoga mohuta wo Kelelagobedi e lego wona. Ka polelo yeo go tloga go bonagala gore ke legogelathoko ebile ke moradia, nta malomela kobong. Kutollo ya semelo sa mmapadi goba moanegwa e tla lemogwa gape poledišanong ye e latelago:

NADINADI: Ke duma bjang ge le ka ntumelela mong wa ka nke ke mo tšee matšatši e se makae, ke mo tsenye ka phagong ya morula a longwe ke bommampenyapenyane. Ke a le enela ge a etšwa ka moo o tla tšwa a fetogile, e le mothomotho. O tla tseba le gore kgoši ke modimo wa gagwe yoo a swanetšego go hlompšha mabakeng ka moka.

LENKWE: (O sa kgathotše mahlom) Mo tlogele re bone mokgwa wa gagwe. Ge a ka fela a nkgotlakgotla ka leihlong o tla tseba batho. Ntepa mmagwe, o ntirile boralokelo ke a mmona. Ga a tsebe ge ke le rrago setšhaba se sa Tlhapetsane.

(Serudu, 1983: 56-57)

Go tšwa go babapadi ba ba ka godimo, poledišano e bea pepeneneng semelo sa kgoši Lenkwe gore ke motho wa go rata mahlapa, wa go rogana. Go lemogwa seo ka tšhomišo ya mantšu a “Ntepa mmagwe..” fao a rogakago Lesegafela yo a mo teletšego mohlang ba le kopanong ya kgothekgothe ya setšhaba moo Lenkwe a fago maloko a setšhaba sebaka sa go tliša dingongorego tša bona. Le ge eba Lesegafela a ka no ba a boleletše thoko, efela Lenkwe ga a na tokelo ya go ka rogana mabapi le seemo se kudukudu ka ge e le moetapele wa setšhaba. Se se šišinya gore ke mokgwa wa gagwe. Ka gona, Serudu ga a fetiši molaetša fela go babogedi eupša o tšweletša gape le semelo sa Lenkwe ka tšhomišo ya poledišano.

Athol (1969) o tšwelapele go bolela gore poledišano e kgona go tšweletša maikutlo a moanegwa, go fa tlhalošo ya tikologo, gammogo le go tšweletša molaetša wo o itšego go babadi. Ka kgopolo ye, poledišano ye ya ka godimo go tšweletšwa gape maikutlo a Nadinadi ka ge a selekwa ke maitshwaro a Lesegafela a go botšiša dipotšišo tša go laetša lenyatšo go kgoši ya motse gomme a kganyoga go mo lahlela ka phagong ya morula (Ntloleswiswi) ka ge a nyaditše kgoši ya setšhaba pele ga maloko a mangwe a setšhaba.

Ka mo go swanago, Lenkwe le yena o selekwa ke maitshwaro ao a Lesegafela ebile o ikwa a nyatšegile bjalo ka kgoši ya motse. Ditaba tše ka moka di laetša gape le tikologo fao ditiragalo di phethegago gona. Fa, ditiragalo di direga mošate ga kgoši Lenkwe fao go ka akanywago gore tikologo ke ya selegae ka ge go buša kgoši, go sa swarwa dikopano mabapi le dilo tšeo di amago setšhaba mošate. Ka morago ga tšohle, ka poledišano yeo Serudu o eletša babadi goba babogedi ka mokgwa wo e lego gore kgoši ya motse e swanetšwe ke go hlompšha ka ge e le tatago setšhaba.

Gwa buša gwa tšwelela mongwadi yo mongwe e lego Shakespeare (1611-1623), yena dingwalweng tša gagwe go etša ye nngwe e bitšwago The Tempest o tšweletša poledišano e le thekniki yeo e holago babadi le babogedi go tšweletša dithulano magareng ga baanegwa. Gomme mohola wo o tloga o bonala gabotse terameng ya Serudu ka mohlala wo o latelago:

[Lapeng la Kelelagobedi: Kelelagobedi le mosadi ba bonala ba se mahlong. Difahlego tša bona di apere leutu. Go bonala nke ba swere mogano wa taba]

KELELAGOBEDI: (O emiša hlogo) Ke sa le tabeng yela ya ka ya maloba, mogatšaka. Na o bona nke nka amogela modiro wo Lenkwe a mphago wona?

MMAPHUTI: (Ka bogojana) E bago se o se nyakago ke eng, monna tena?

KELELAGOBEDI: Se be lešilo, Mmaphuti, se segolo ke bophelo. Le nna ke nyaka go selela bana ba ka. BoLenkwe ba tla re patolla ra ba batho le rena, bjalo ka ba bangwe.

MMAPHUTI: (O selekegile) Bjo re bo phelago o bo sola ka eng?

(Serudu, 1983: 4)

Mohlaleng wo wa ka godimo ke go fa seo se bolelwago ke Shakespeare (1611–1623) maatlakgogedi, ge a re poledišano e kgona go utolla dithulano gare ga baanegwa goba babapadi, se se bonagatšwa gape ke molaodiši ge seširo se bulega. Kelelagobedi o thulana le mosadi mabapi le modiro wo a o filwego ke Lenkwe wa go ba ditsebe le mahlo a pušo ya gagwe. Le ge go le bjalo, mehola e atile ya poledišano yeo go sekego gwa bolelwa ka ga yona go etša gore poledišano e hola ka go tsebiša babadi, babogedi, babapadi, goba baanegwa, go tšweletša segalo sa bona bjalobjalo, se se lemogwa ka mantšwana ao a lego ka ga re ga mašakana bjalo ka ditaetšasefala.

Mabaka a Mangwe ao a Amanago le Poledišano

Go se, ntle le tlhokomelo ya tšhomišo ya thulano, maikutlo, tshedimošo, phetogo le kganetšo yeo e elelago mabapi le poledišano, dikgopolo le tshedimošo di tšweleditšwe go se ye ka nako ya maleba, efela go fa ntlha e bohlokwa ke gore babadi le baanegwa ga ba fetole ka dikarabo tša maleba. Se ke seripa

se se botse sa poledišano. Se se tla lemogwa ka poledišano ye e latelago:

LENKWE: (O a emelela) Bana ba ka, ba Mothokwa wa Maseboko! Le biditye ke nna ka baka la seo se diregago mo motseng wa ka. Ke lemogile gore gare ga rena go na le batho bao ba nago le dipelaelo mabapi le pušo ya ka. Ba lala ba swara makgotlana bošego bjalo ka baloi. Ke re go lena, ge e le go re gare ga lena o gona yoo a belaešwago ke tshepedišo ya ditaba tša motse wo, a nape a emelela a ntšhe sa mafahla a gagwe. Ke tla dula fase ke ba fe sebaka.

TLALENG: Mothokwa le magagešo, ke a le dumediša. Pele ga ge nka ntšha la bošiwana, ke nyaka go tseba go kgoši gore na ke segagešo go rera ditaba tša motse wa rena le baeng? Mphetišeng moo Bathokwa ba Maseboko!

LENKWE: (O emelela a kgathotše mahlong) Ga re a tla go bapala mo Tlaleng. Bolela seo se go kokonago, o tlogele go fafatla.

LESEGAFELA: Mong wa rena, se re felele pelo le go re befelwa. Fetola potšišo ya Tlaleng. Na ke segagabomang go rera ditaba tša motse wa rena re na le baeng? Re tla itsheba bjang?

LENKWE: (O befetšwe) O di tsena bjang, ka lefe, wena moradia tenang!

LESEGAFELA: (Ka boiketlo) Hle se ntlhapaole, mong wa ka! ke be ke botšiša fela ke sa fotle.

(Serudu, 1983: 47)

Go tšwa poledišanong ya ka godimo go tla lemogwa gore mmopadi yo mongwe ga a fetole ka dikarabo tša maleba ge a botšišwa potšišo. Ka go realo, ba bangwe ba badiragatši ga ba kgone go arabega gammogo le babadi. Go mabaka a mangwe ao a amanago le poledišano, go lemogwa gore poledišano terameng

e ka thuša go kwešiša ka go lekana le go sepediša tshedimošo ye e itšego go huetša motho yo mongwe go tswalanya maitemogelo a yo mongwe goba maikutlo a bona, (Mark, 1993). Gape le gore polelo ya terama e atiša go ba yeo e sa hlokego karabo, ka fao e šomiša polelo ka ditsela tša maemo a go fapana go tanya šedi. Gwa buša gwa lemogwa gore poledišano e swanetše go senola gabotse ditaba tše bohlokwa ka ga thulaganyo ya papadi yeo e ikgethilego go fa babadi kwešišo ya ditiragalo.

Se sengwe se bohlokwa ke gore poledišano e swanetše go hlagiša lehumo la polelo, se se ka phethagatšwa ke tšhomišo ya dika le diema (Bopape, 1999). Go fahlela se, Serudu terameng ya gagwe ya Kelelagobedi (1983) o šomiša poledišano yeo gabotse go hlagiša lehumo la polelo ka mokgwa wa tšhomišo ya seema “Sekhukhune se bonwa ke sebatladi” (Letl.39), seema se se hlaloša gore tšeo o di dirago o naganago gore batho ga ba go bone, tseba o iphora ka lefeela ka ge mabota le diphedi tše dingwe di le gona di lebeletše. Le ya seka go (Letl.01) “mphakana wa banna!”. Seka se se hlaloša gore monna yo bogale.

Austen (1998) o tšweletša taba ya gore ‘go ka šomišwa poledišano go hlahloba babapadi ba sengwalwa’ go etša papading yeo e kgethilwego, Kelelagobedi e le motho wa go elela gabedi gammogo le go ba le megabaru. Mola mosadi wa gagwe Mmaphuti a na le nnete le ponelopele. Poledišano ye, e akaretša kamano ya bona gammogo le go fa tlhagišo mabapi le botho bja bona.

Poledišano ya ka Ntle

Ke mohuta wo bonolo wa poledišano gare ga baanegwa goba babapadi ba babedi. E šomišwa kudu, e ka ba mehuteng ka moka ya mešomo yeo e tlogetšwego, (Fuller, 1986). Ke yeo e diregago ka ntle magareng ga baboleli ba babedi goba go feta.

Se sengwe ke gore poledišano ga se ya swanela go ba ye telele kudu go fihlela le moo e tsotišago mmadi go bala goba mmogedi go bogela ka ge šetše go boletšwe peleng. Gomme seo se tšwelela gabotse go terama ya Kelelagobedi (1983). Ka fao Serudu o šomiša poledišano gabotse terameng ye ya gagwe ka ge a e tšweletša ka boripana magareng ga baanegwa gore ba tle

ba kgone go abelana sebaka sa go kgona go fetolana. Se se ka tliša kgahlišo ya terama. Ka poledišano mongwadi a ka kgona go tšweletša batho ba go fapana, dikgopolo tšeo di fapanego, dikutollo, ditsheny, lethabo gammogo le manyami (Brooks le Heilman, 1965). Go paka se, go tsopolwa Serudu terameng ya gagwe:

[Mmaphuti o tsena ga Lenkwe ba sa hlamula ka ntle le go kokota]

MMAPHUTI: (Ka pefelo a dutše a khwinisa) Moloi towe, mphe monna wa ka!

LENKE: (O itira tše nkego ga a tsebe selo) Fodiša matswalo mma. O re monna wa gago o hlomile bjang?

MMAPHUTI: (O gaketše) Ke botšiša wena, mphenyašilo tena! Ke re le dirileng ka monna wa ka? Mpontšheng yena! Joo nna joo! Ngwana wa tšhiwana! Na ke tlo bona ke dirile eng batho ba mpolaetše monna!

(Serudu, 1983: 100–101)

Mo mohlaleng wa ka godimo ke taetšo ya gore Serudu o kgonne go šomiša poledišano ka mokgwa wa maleba go fihliša molaetša go babadi le babogedi ka go šomiša poledišano yeo babapadi ba kgonago go abelana sebaka sa go araba. Go ya ka fao bangwadi ba, Brooks le Heilman (1965) ba pakago seo poledišano e swanetšego go se dira ka gare ga terama, go lemogwa gore go tšwa go poledišano ya ka godimo magareng ga Mmaphuti le Lenkwe e utolla manyami ao a hlagetšego monna wa Mmaphuti. Babapadi ba, ka go abelana sebaka sa go bolela, ba kgontšha terama go phetha seo e swanetšwego ke go se phetha e le go fetiša molaetša ka tsela ya maleba go babadi.

Gape go lemogwa le gore poledišano e na le mohuta o mongwe woo kgaolo ye, e sa e utollago, gomme wona ke wo o latelago:

Poledišano ya ka Gare

Go poledišano ye baanegwa goba babapadi ba bolela ka noši le go tšweletša botho bja bona. Go šomiša poledišano ya ka gare bangwadi ba tšweletša ditlabela tša dingwalo go etša molapo wa letswalo goba poledišano ka noši yeo e feleletšego. Go atiša go hwetša dipoledišano tšeo go mešomo ya boJames Joyce, Virginia Wolf le William Faulkner, (Fuller, 1986). Hermans (1996) o hlaloša poledišano ya ka gare gore ke yeo e lebanyago go phapantšho ya dikgopolo goba dikakanyo magareng ga bonnyane bja maemo a mabedi a I ao a emelago dintlha tše di itšego tša ponego. Bhatia (2002) o tšweletša gore dinyakišišo di laetša gore poledišano ya ka gare e kgatha tema ye bohlokwa kagong ya boitšhupo bja motho. Se se šišinya gore gantši boitšhupo bo aga ke polelo ya ka gare, gomme poledišano ya mohuta wo, gantši e tšwelela lefaseng la nnete fao batho ba bago le boitlahlobo goba ba ipobola. Ka go realo, ga e kgonege gore dingwalo di ka e tšweletša gabotse pepeneneng ka ge e le mabapi le go itlahloba ka mong. Ka gona, babapadi ba bolela ka noši ka megopolong ya bona. E ka tšewa bjalo ka monolokhwi wa ka gare.

Thumo

Kgaolong ye go sekasekilwe mehuta ya poledišano ya dingwalo terameng ya Kelelagobedi (1983) go lemoga ka mokgwa wo mongwadi wa yona a šomišitšego poledišano go tšweletša goba go fetišetša molaetša wa papadi ya gagwe. Terama ye nngwe le ye nngwe e ngwalwa ka mokgwa wa poledišano. Serudu o ngwetše papadi ya gagwe ka mokgwa wa poledišano go etša bangwadi ba bangwe go latela molao wa maleba wa papadi. Baanegwa ba bane Lenkwe, Tlaleng, Lesegafela le Kelelagobedi ba a boledišana, ba tšweletša kgagano goba ba a thulana. Ge Tlaleng le Lesegafela ba ntše ba botšiša dipotšišo, Lenkwe a araba, seo se hlola phedišo le kgahlišo ya terama. Go lemogwa gore ntle le poledišano magareng ga baanegwa, go lebalwe ka kgahlišo ya terama ka gore nnete gona go theeletša motho yo motee a bolela go tloga mathomong go fihla mafelelong go a tswafiša ebile ga re tlo tsefelwa ke selo bjalo ka babogedi goba

babadi. Ka boripana, go ka phethwa ka la gore poledišano ke setlabela se bohlokwa kudu tiragatšong, e sego diganetši tša yona e lego setu le polelonoši.

Methopo

- Athol, F. 1969. *Boesman and Lena*. Grahamstown: Rhodes University.
- Austen, J. 1998. *Pride and Prejudice*, 3. Boston: Library of Congress.
- Bhatia, S. 2002. 'Acculturation, Dialogical Voices and the Construction of the Diasporic Self.' *Theory & Psychology*, 12(1): 55-77. <https://doi.org/10.1177/0959354302121004>
- Bopape, M.L. 1999. Northern Sotho Historical Dramas: A Historical Biographical Analysis. D Litt. Thesis. Pretoria: University of South Africa.
- Brooks, C. and Heilman. 1965. *Understanding Drama*. Methuen: London.
- Bruster, D and Weimann, R. 2004. *Prologues to Shakespeare's Theatre: Performance and Liminality in Early Modern Drama*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203362686>
- Fuller, J. 1986. *Purpose of a Dialogue*. In: www.google.com. Accessed: 01 September 2019, 20:00 pm.
- Gray, M. 1994. *A Dictionary of Literary Terms*. Hong Kong: York Press.
- Gule, W.T.Z. 1996. The One-Act Plays in Zulu. Doctoral Thesis. Johannesburg: Rand Afrikaans University.
- Groenewald, P.S. 1993. *Thutadingwalo ya Sesotho sa Leboa 3*. Pretoria: Via Afrika.
- Hermans, H. J. M. 1996. 'Voicing the Self: From Information Processing to Dialogical Interchange.' *Psychological Bulletin*, 119(1): 31-50. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.119.1.31>
- Hugh, M. 1989. *King Richard III*. Manchester: Manchester University Press.
- Kgopa, M. 2019. *Sepedi Manual 3B*. Johannesburg: University of Johannesburg.
- Khumalo, E. 2001. A Critical Analysis of N.F. Mbele's One Act Plays. MA Dissertation. Pietermaritzburg: Kwazulu-Natal.

- Mark, R. 1993. "Hamlet and the Shape of Revenge." *Shakespeare's Middle Tragedies. A Collection of Critical Essays*. Ed. David Young Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall: 7-17.
- Mothiba, K.F. 2005. Ntšhuthethelele: Terama ya go se Bapalege. MA Dissertation. Pretoria: University of Pretoria.
- Mtumane, Z. 2010. 'Dialogue in S.A Dazela's Izono Zakho Ziya Kukujikela.' *Tydskrif Vir Letterkunde*, 47(2): 69-78. <https://doi.org/10.4314/tvl.v47i2.60627>
- Serudu, M.S. 1989. *Kelelagobedi*. Pretoria: J.L Van Schaik.
- Serudu, M.S. 1989. *Koketšatsebo*. Pretoria: De Jager-Haum.
- Shakespeare, W. 1611-1623. *The Tempest. United States of America: Paradigm Publishing*. <https://doi.org/10.1093/oseo/instance.00005476>
- Wallis, M. 1998. *Studying Plays*. London: Arnold.
- Walter, J. 1983. 'From Tempest to Epilogue: Augustine's Allegory in Shakespeare's Drama.' *Publications of the Modern Language Association of America*. 60-76. <https://doi.org/10.2307/462073>
- Webster, M. 2001. *Webster's Encyclopedic Unbridged Dictionary of the English Language*. San Diego: Thunder Bay Press.
- Westhuizen, Van der., Magano, P. And Du Plessis, E. 2009. *The Interactive Value of Learning Conversation*. Cape Town: Pearson.